

УДК [378.091.2:373.2.011.3-051] (477) «1945/2000»

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ У ВНЗ УКРАЇНИ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Замороцька В.В., к. пед. н.,
старший викладач кафедри музики і хореографії
Донбаський державний педагогічний університет

У статті представлено дослідження теоретичних та практичних засад проблеми, що вимагала вивчення наукової літератури, яку умовно розподілено на групи: перша – загальнотеоретичні праці з питань розвитку вищої педагогічної освіти; друга – доробок науковців із проблем підготовки вчителя, вихователя до професійної діяльності в Україні впродовж другої половини ХХ ст., в яких проаналізовано проблеми змісту вищої й середньої освіти, зокрема дисертаційні роботи, монографії. Розглянуто актуальні проблеми щодо підготовки майбутніх вихователів в Україні в другій половині ХХ ст.

Ключові слова: навчально-методичне забезпечення, майбутній вихователь, історіографія, педагогічні розвідки.

В статье представлено исследование теоретических и практических основ проблемы, которая требовала изучения научной литературы, которую условно разделили на группы: первая – общетеоретические работы по вопросам развития высшего педагогического образования; вторая – вклад ученых по проблемам подготовки учителя, воспитателя к профессиональной деятельности в Украине на протяжении второй половины ХХ в., в которых проанализированы проблемы содержания высшего и среднего образования, в частности диссертационные работы, монографии. Рассмотрены актуальные проблемы относительно будущих воспитателей в Украине во второй половине ХХ века.

Ключевые слова: учебно-методическое обеспечение, будущий воспитатель, историография, педагогические разведки.

Zamorotska V.V. EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL PROVISION OF FUTURE EDUCATOR AT UNIVERSITIES OF UKRAINE: HISTORIOGRAPHIC ASPECT

In the article it is presented study of theoretical and practical principles of problem that has needed to study scientific literature that in its turn has been divided into groups: first – general theoretical works on problems of development of higher pedagogical education; second – experience of scientists on problem of training a teacher, an educator as to his professional activities in Ukraine during second half of XX century where they are analyzed problems of content of secondary and higher education mainly dissertations, monographs where relevant problems as to future educators in Ukraine of studied period are investigated.

Key words: educational and methodological provision, future educator, historiography, pedagogical surveys.

Постановка проблеми. Сучасні процеси освітньо-педагогічних змін відбуваються в контексті загальноцивілізаційних трансформацій, зумовлених глобалізаційними процесами, значним поширенням нових освітніх технологій, сучасних засобів інформації та комунікації, суттєвим розширенням можливостей і потреб в індивідуальному, особистісному розвитку людини. Ці чинники зумовлюють, з одного боку, розвиток незалежності та демократії в Україні, її національне відродження, а з іншого – модернізацію та гуманізацію сучасної системи освіти загалом. Важливе місце в цьому складному та багатогранному процесі посідають вищі навчальні заклади, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців до життя й кваліфікаційної професійної діяльності в динамічних сьогоденних умовах глобалізації суспільства, формують у молодого покоління сучасне мислення, національну ідентифікацію та самоідентифі-

кацію – свідомого громадянина української нації. Приєднання України до Болонського процесу зумовлює необхідність оновлення шляхів інтеграції управлінської моделі вітчизняних вищих навчальних закладів, набуття ними якісно нових ознак тощо.

Комплексне вивчення історичного досвіду навчально-методичного забезпечення підготовки майбутнього вихователя у вищих навчальних закладах України другої половини ХХ століття, а саме: з'ясування місця навчально-методичного забезпечення в освітньому просторі вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів досліджуваного періоду, визначення сутності й функцій навчально-методичного забезпечення у вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладах досліджуваного періоду, що уможливить створення теоретичного інструментарію, який у сучасних умовах забезпечить підвищення якості підготовки майбутніх вихователів, уможливить генезу

системи вищої педагогічної освіти України загалом.

Ступінь розробленості проблеми.

Аналіз науково-педагогічної літератури, вивчення передового педагогічного досвіду дозволяють констатувати, що навчально-методичне забезпечення може розглядатися, як сукупність навчально-методичних документів, що становить проект навчально-виховного процесу, який буде реалізований на практиці (В. Беспалько, Ю. Татура); дидактичний засіб керування процесом підготовки фахівців (С. Архангельський, З. Борисова, П. Юцявичене); комплексна інформаційна модель педагогічної системи (В. Козаков); дієвий чинник, який впливає на всі сфери діяльності ВНЗ (Т. Соколенко).

Мета статті полягає у визначенні стану вивченості проблеми в історико-педагогічній ретроспективі.

Виклад основного. Дослідження теоретичних та практичних засад із цієї проблеми вимагало вивчення наукової літератури, яку умовно можемо розподілити на такі групи: перша – загальнотеоретичні праці з питань розвитку вищої педагогічної освіти; друга – доробок науковців із проблем підготовки вчителя, вихователя до професійної діяльності в Україні впродовж другої половини ХХ ст., в яких проаналізовано проблеми змісту вищої й середньої освіти, зокрема дисертаційні роботи, монографії, в яких розглянуті актуальні проблеми щодо майбутніх вихователів в Україні досліджуваного періоду.

Розглянемо кожну групу зокрема, зупинившись на окремих працях, на нашу думку, найбільш важливих для окресленої проблематики.

Відомо, що в період 50–80-х р. р. визначальні рішення щодо розвитку освіти в Україні приймалися централізовано через Міністерство освіти СРСР. Адміністративно-командне управління, політичні, економічні та культурні умови не завжди позитивно впливали на розвиток освіти та науки. Майже всі дослідження з історії вітчизняної науки ніколи проходили жорстку цензуру і, як результат, у них рідко здійснювався об'єктивний аналіз стану освіти, часом простежувалися схематизм, суб'єктивізм в оцінці фактів та подій, констатація позитивних сторін навчально-виховного процесу, а об'єктивний науковий аналіз здебільшого був відсутній.

У 50–70-х роках стан вищої школи України, як складника загальносоюзного механізму, розглядали А. Бондар, В. Браницький, Г. Єфименко. В їхніх працях проаналізовано кількісні зміни студентів,

показано мережу вищих навчальних закладів, висвітлено досягнення освітньої галузі. На жаль, далеко не завжди йшлося про дискримінацію, русифікацію освіти, рівень матеріального забезпечення студентської молоді, переоцінювалося значення багатьох постанов, замовчувалася надмірна заполітизованість та заідеологізованість діяльності вищої школи.

У дисертаційній роботі В. Браницького «Розвиток вищої педагогічної школи в Україні в роки семирічки (1958–1965 р. р.)» на основі теоретичного аналізу дослідження питань розвитку вищої педагогічної школи визначено шляхи й форми діяльності колективів вищої педагогічної школи УРСР, роль вищої педагогічної школи у підвищенні кваліфікації вчителів республіки [2].

Підкреслимо, що в досліджуваній період проблему підготовки вихователя аналізують переважно на основі структури педагогічної діяльності. Саме в цей час розроблено теорію основ педагогічної майстерності, педагогічних здібностей, обґрунтовано мотиви праці. У становленні педагога на перше місце висунуто формування його особистісних якостей, а вже потім – необхідних знань, умінь та навичок. Важливе значення надано соціально-професійній та громадській позиції, як основним характеристикам, що включають високу оцінку професії, широке залучення до суспільного життя, вірність професійному обов'язку тощо. Посилену увагу приділено й удосконаленню змісту, форм і методів підготовки майбутнього вихователя.

Деякі зміни в історіографії проблеми почали відбуватися на початку 80-х р. р. ХХ ст. Монографії, статті 80–90-х р. р. ХХ ст. вирізняються більшою об'єктивністю та неупередженістю. Демократизація українського суспільства, плюралізм думок, введення до наукового обігу недоступних раніше документів сприяли переосмисленню минулої історії, створили можливість оцінити реальний стан діяльності вищої педагогічної освіти в досліджуваній період. Важливі теоретичні узагальнення містяться в працях Я. Болюбаша, В. Курила, В. Лугового, В. Майбороди, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка та ін. Тут розглянуто історичні, загальнопедагогічні, організаційні аспекти функціонування вищої педагогічної школи України в другій половині ХХ ст.

На особливу увагу заслуговують педагогічні розвідки В. Лугового [3] та В. Майбороди [4], в яких узагальнено досвід, тенденції розвитку вищої педагогічної школи, розкрито особливості діяльності вищих педагогічних навчальних закладів, обґрунтовано перспективи вдосконалення підготовки

вчительських кадрів. Історичні передумови становлення університетської педагогічної освіти у світовому та національному контексті розкриває О. Глузман. На основі системно-історичного аналізу автор характеризує тенденції розвитку вищої освіти в Україні та визначає її моделі, зміст, структуру, функції. У його монографії висвітлено досвід системного дослідження становлення та розвитку педагогічної освіти Криму, її історію, сучасний стан і тенденції розвитку, проаналізовано особливості розвитку системи педагогічної освіти за умов багатонаціонального регіону, діяльність учительського інституту в Феодосії, як засновника вищої педагогічної освіти Криму; розглянуто питання підготовки педагогічних кадрів у Таврійському єпархіальному жіночому училищі, розкрито передумови створення навчальних закладів із підготовки педагогічних кадрів для кримсько-татарської національної школи в ХІХ столітті, визначено своєрідність підготовки педагогічних кадрів для татарських шкіл у період становлення радянської влади в Криму (1921–1938 р. р.).

Розгляд історико-теоретичного аспекту нашої проблематики залишається актуальним через необхідність вивчення та врахування недоліків розвитку вищої педагогічної освіти в досліджуваній період. Об'єктивною необхідністю стає використання історичного досвіду з погляду потреб практики, теорії та історії педагогіки. Упродовж останнього десятиліття проблемі підготовки вчительських кадрів присвячено низку наукових конференцій, де обговорювалися питання розвитку вищої освіти.

Сучасні вітчизняні вчені (Л. Артемова, Г. Беленька, О. Богинич, А. Богуш, Н. Гавриш, Ю. Косенко, Л. Машкіна, Т. Поніманська, Т. Шкваріна та ін.) приділяли значну увагу проблемі фахової підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти.

Сучасний науковець Г. Беленька в монографічному дослідженні «Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання» стверджує, що формування професійної компетентності майбутніх вихователів – складний багатоступінчастий процес фахового й особистісного становлення молодшої людини, результативність якого визначається наявністю у випускника ВНЗ позитивних професійно-зорієнтованих світоглядних позицій, учинкових та професійно значущих рис особистості, характеристик, складених на основі оцінки професійних знань і вмінь фахівця, ставлення до обраної професії, що визначають його здатність задовольнити і особисті духовні та матеріальні потреби, і потреби суспільства [1].

До другої групи джерел щодо предмета нашого дослідження можемо віднести праці вітчизняних і зарубіжних науковців, у яких проаналізовано теоретичні та практичні засади професійно-педагогічної підготовки вихователя до професійної діяльності в ДНЗ України впродовж другої половини ХХ ст.

Під час розгляду цього питання не можемо оминати офіційні документи партійних органів радянської влади (закони, накази, розпорядження, постанови), збірники інструктивних матеріалів із питань вищої школи та організації навчально-виховного процесу в педагогічних інститутах. Звертаючись до них, маємо змогу отримати цілісне уявлення про соціально-політичні умови, в яких існувала вища педагогічна школа, відбувалося становлення, організація та розвиток підготовки майбутніх вихователів.

Сучасна дослідниця О. Сипченко здійснила цілісний аналіз забезпечення навчально-педагогічною літературою системи професійної підготовки вчителя другої половини ХІХ – початку ХХ ст., специфіки та теоретичних підходів до її конструювання, виділила два етапи: основний (1860–1890 р. р.) та дослідний (1890–1917 р.р.), кожний з яких має свої особливості щодо забезпечення навчально-педагогічною літературою та специфіки її конструювання; проаналізувала вплив філософської, вітчизняної та зарубіжної педагогічної думки на розвиток навчально-педагогічної літератури в історико-педагогічній ретроспективі; визначила принципи, розкрила зміст, структуру, логіку побудови та функції навчально-педагогічної літератури досліджуваного періоду; виявила можливості використання історико-педагогічної спадщини конструювання навчально-педагогічної літератури в процесі сучасного підручникотворення; розробила спецкурс та авторський проект змісту підручника з педагогіки за модульним розподілом навчального матеріалу [5].

Зазначимо, що в галузі історичної науки глибоко досліджуються питання вищої школи України другої половини ХХ століття. Серед праць учених-істориків привертає увагу дисертаційна робота О. Сергійчука «Вища школа України в умовах лібералізації суспільного життя 1953–1964 р. р.», яка присвячена дослідженню становлення та розвитку вищої школи України в умовах лібералізації суспільного життя. У науковій розвідці розкрито історичний аспект реформування вишів, набору та підготовки студентства, забезпечення вищих навчальних закладів науково-педагогічними кадрами, їхнє матеріально-технічне та фінансове забезпечення. Підкреслимо, що навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх вихователів у вітчизняних вищих навчальних закладах другої половини

XX століття в цих процесах не було виокремлено, проте глибоко та ґрунтовно розкрито питання політизації та русифікації навчального та виховного процесів у вищих навчальних закладах, висвітлено вплив на навчальний процес Закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» (1959 р.), який значно послабив позицію української мови в Україні та призвів до посилення й поширення руху української інтелігенції на її захист.

Особливу увагу науковців-істориків привернула система вищої освіти України кризового періоду межі століть 90-і р. XX – початок XXI століття. Глибоко й ґрунтовно це питання висвітлено в дисертаційній роботі Н. Сафонові «Реформування системи вищої освіти в Україні (90-і р. XX – початок XXI століття): історичний аспект». Дослідження розкриває трансформацію основних функцій вищої школи всіх рівнів акредитації відповідно до принципів Болонської системи, а відтак і вченої ради, а саме: якісні зміни у складі викладацьких кадрів й особливості розвитку їхньої наукової діяльності; зміни в складі студентів унаслідок реформування системи вищої освіти, впровадження нових технологій і форм навчального процесу.

Про можливість, роль і значення екранно-звукових засобів під час оптимізації та інтенсифікації навчального процесу та в професійно-педагогічній підготовці студентів ідеться в низці праць. Серед них навчально-методичний посібник С. Архангельського «Навчальний процес у вищій школі, його закономірні основи й методи», в якому висвітлено теорію навчання у вищій школі, методологічні засади та закономірності навчального процесу, тісно пов'язані із психофізіологічними й психологічними властивостями та особливостями пізнавальних процесів. Значне місце в книзі відведено методам зв'язку навчального процесу з науковим пошуком шляхів звернення до методу експерименту, теорії ймовірності, до статистичних характеристик, моделювання, принципів і методів розумової діяльності студентів, теорії інформації та управління навчальним процесом. При цьому автор підкреслив необхідність послідовного впровадження в навчальний процес більш досконалих засобів і методів інтенсифікації навчання, науково обґрунтоване використання яких дозволяє вносити в навчальний процес принципові зміни в характер навчальної та наукової діяльності викладача вишу. У низці інших праць, зокрема й у «Лекціях із теорії навчання у вищій школі», автор провадив думку про «широке використання ... відповідних засобів інформації, зокрема й технічних».

Питанням формування в студентів конкретних професійно-педагогічних знань, умінь і навичок до використання екранно-звукових засобів у навчальному процесі загальноосвітньої та вищої школи присвячено низку дисертаційних праць. Серед них заслуговують на увагу наукові роботи М. Дронь, В. Хлоповських, у яких висвітлено розв'язання цієї проблеми в умовах університетської освіти.

Проблемі професійно-педагогічної підготовки студентів присвячено низку докторських дисертацій. Так, у дисертації В. Слатьоніна «Формування особистості вчителя радянської школи в процесі його професійної підготовки» та його однойменній книзі, поряд зі структурою педагогічної діяльності та вимогами, пред'явленими до особистості радянського вчителя, розглянуто формування в студентів комуністичного світогляду й суспільно-політичної активності, пізнавальної та професійно-педагогічної спрямованості особистості вчителя. Розроблена ним професіограма включає такі якості вчителя, як професійна придатність, педагогічне покликання й майстерність, наявність системи знань і навичок за фахом, високий рівень розвитку етичної та емоційно-вольової сфери.

З 1999 року, коли був прийнятий Верховною Радою України Закон «Про освіту», розпочався процес цілеспрямованого розроблення концепції ступеневої (багаторівневої) підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Цій неоднозначній проблемі в психолого-педагогічній літературі присвячено праці А. Алексюка, К. Бадаляна, О. Глузмана, О. Мадянової, О. Панич, Л. Старовойт та ін., де розглядаються не лише основи ступеневої системи підготовки фахівців та її перспективи, а й проблеми розвитку, неодмінні умови її становлення та реалізації.

Проведений аналіз ступеня дослідження навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх вихователів у вітчизняних вищих навчальних закладах другої половини XX століття уможливив здійснення класифікації наукових робіт, що за сутнісно-змістовим компонентом висвітлюють це питання.

Висновки. Зазначимо, що вказані вище наукові праці в загальноісторичному, регіональному контексті вивчення вітчизняного досвіду вищої освіти України фрагментарно окреслюють навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх вихователів у вітчизняних вищих навчальних закладах другої половини XX століття й не розкривають сутність, зміст навчально-методичного забезпечення досліджуваного періоду як цілісний процес, що й зумовлює так само необхідність докладного та ґрунтовного вивчення

навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх вихователів у вітчизняних вищих навчальних закладах другої половини ХХ століття у двовимірній площині: виявлення історичного значення аналізованих подій, з одного боку, а з іншого – урахування позитивного досвіду та використання його в сучасних умовах перебудови вищої освіти в Україні, адже проблема модернізації навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх вихователів у вітчизняних вищих навчальних закладах другої половини ХХ століття на сьогодні залишається однією з найбільш актуальних.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія / Г.В. Беленька. – К.: Світоч, 2006. – 304 с.

2. Браницкий В.А. Развитие высшей педагогической школы на Украине в годы семилетки (1958–1965 г. г.): автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / В.А. Браницкий. – Киев, 1970. – 35 с.

3. Луговой В.І. Проблема підготовки вчительських кадрів в університетах УРСР / В.І. Луговой // Матеріали Всесоюзного совещания по управлению учебно-методическим процессом подготовки педагогов / редкол. : И.Е. Пугач, А.Д. Михилев, Л.С. Нечепоренко. – Харьков : ХГУ, 1991. – С. 18–34.

4. Майборода В. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917–1985 р.) / В. Майборода; за заг. ред. В. Лугового. – К.: «Либідь», 1992. – 195 с.

5. Сипченко О.М. Навчально-педагогічна література в системі професійної підготовки вчителя (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О.М. Сипченко. – Полтава, 2008. – 20 с.

УДК 971(=1-81)

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ КОРИННИХ НАРОДІВ КАНАДИ

Запотічна М.І., викладач
кафедри іноземних мов

*Інститут гуманітарних та соціальних наук
Національного університету «Львівська політехніка»*

Стаття присвячена дослідженню інтеграційних процесів в історії розвитку освіти корінних народів Канади. Виконано аналіз науково-педагогічної літератури, що висвітлює різноманітні аспекти предмета дослідження, та нормативно-правової документації ХХ ст. Здійснено спробу охарактеризувати реформи в освіті Канади, спрямовані на інтеграцію дітей корінного населення у систему загальної шкільної освіти провінцій і територій Канади. Виокремлено позитивні та негативні чинники, що мали місце у процесі реформування.

Ключові слова: Канада, корінні народи, розвиток освіти, ХХ століття, інтеграційні процеси, реформування освіти корінних народів.

Статья посвящена исследованию интеграционных процессов в истории развития образования коренных народов Канады. Проанализирована научно-педагогическая литература, которая освещает разные аспекты предмета исследования, и нормативно-правовая документация XX ст. Сделана попытка охарактеризовать реформы в образовании, нацеленные на интеграцию детей коренного населения в систему общего школьного образования провинций и территорий Канады. Подчеркнуты позитивные и негативные факторы, которые имели место в процессе реформирования.

Ключевые слова: Канада, коренные народы, развитие образования, ХХ столетие, интеграционные процессы, реформирование образования коренных народов.

Zapotichna M.I. THE CHARACTERISTIC OF INTEGRATION PROCESSES IN EDUCATION HISTORY OF ABORIGINAL PEOPLES OF CANADA

The article deals with research of integration processes in education history of aboriginal peoples in Canada. The analysis of scientific and pedagogical literature which highlights different aspects of research subject and normative and legislative documents of XXth century has been conducted. The attempt to characterize education reforms in Canada, directed to integration of aboriginal children into system of public schooling of provinces and territories of Canada has been made. The positive and negative factors noticed in process of reforming have been determined.

Key words: Canada, aboriginal peoples, education development, XXth century, integration processes, aboriginal peoples' education reforming.